

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психологічні особливості попередження і подолання конфліктів у
молодій сім'ї

Виконав студент групи Пм-2 спеціальності 053 Психологія Котелевський Дмитро Олександрович Керівник: Моренко О. М. Рецензент: Гайворонська Т. О. Нормоконтроль Поліна БОНДАР
--

Запоріжжя
2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 110 с., 3 табл, 9 рис., 81 джерело.

Об'єкт дослідження – чинники конфліктності подружжя.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники конфліктності в молодій сім'ї.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити соціально-психологічні чинники прояву конфліктності в сімейних парах.

Для реалізації зазначеної мети постало необхідним вирішити наступні завдання:

1. Проаналізувати підходи до конфліктності в сім'ї на етапах її становлення.

2. Емпірично вивчити соціально-психологічні чинники конфліктності в молодих сім'ях.

3. Розробити тренінгову програму щодо запобігання та способів подолання сімейних конфліктів молодого подружжя.

Вирішення завдань дослідження здійснювалося за допомогою комплексу теоретичних і емпіричних методів і підтверджено результатами проведеного експерименту. Основними теоретичними методами стали: теоретичний аналіз наукових доробок з проблеми психологічних і соціальних чинників конфліктної молоді сім'ї, порівняльний аналіз, узагальнення тощо. З емпіричних методів активно застосовувалися: бесіда, анкетування, констатувальний експеримент, комплексне тестування із застосуванням тестових методик «Стиль поведінки в конфліктній ситуації», тесту «Чи конфліктна ви особистість?» тесту «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях».

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ, МОЛОДА СІМ'Я.

ВСТУП

Актуальність теми. Сім'я є одним із найважливіших соціальних інститутів, який потребує наукового дослідження. Особливо гостро постає ця потреба в період кризового стану нашого суспільства, проявами якого є постійне зростання числа розлучень, і, як наслідок, виникнення неповних сімей. Це пов'язано з негативними явищами повсякденного життя, такими, як інфляція, відсутність правових гарантій, соціальна й політична нестабільність, невизначеність майбутнього сім'ї в умовах політичної, економічної та соціальної кризи в Україні, що охопили усі соціальні структури та найбільш негативно позначаються на сім'ї. Наслідком такої ситуації є різке зниження адаптивних можливостей сім'ї, зростання її дисфункційності внаслідок невміння партнерів вирішувати виникаючі проблеми та йти на компроміси.

Конфлікти, що виникають у молодих сім'ях внаслідок економічних, соціальних та психологічних чинників, здебільшого руйнують їх, а це негативно впливає на виховання дітей, в результаті чого зростає дитяча злочинність, наркоманія, проституція. Значна кількість подружніх пар відмовляється від вирішення проблем, що виникають, вважаючи розлучення найкращим виходом з будь-якого конфлікту. Таким чином, вивчення проблеми подолання конфліктів у сім'ї зумовлене не лише пошуком шляхів гармонізації стосунків сімейного подружжя, а й необхідністю зниження рівня соціальних проблем у державі.

Проблема конфліктів розроблялася представниками різних психологічних напрямків як у зарубіжній (А. Адлер, А. Басс, К. Лоренц, Н. Міллер, Дж. Морено, З. Фрейд, К. Юнг), так і українській (І. Ващенко, О. Волошок, Л. Гридковець, О. Данильян, Л. Долинська, В. Захарченко, Л. Котлова, М. Мазурок, М. Пірен) психології. У процесі будь-якої комунікації можливе розходження думок, очікувань і уподобань, але важливо, як людина вирішує назріваючі конфлікти, чи може вона зробити свою поведінку

безпечнішою стосовно іншої людини. Звідси випливає необхідність вивчення не лише конфлікту як психологічного феномена, але й пошуку ефективних способів попередження і розв'язання різноманітних конфліктних ситуацій, в тому числі і сімейних.

Проблема підготовки молоді до сімейного життя висвітлюється в роботах О. Бондарчука, Г. Дьоміної, О. Кікінеджи, З. Кісарчук, К. Мілютіної, Л. Помиткіної, К. Седих, О. Столярчук, Р. Фелоренко, О. Шевчишиної. В них розглядаються питання формування нових сімейно-шлюбних стосунків, типології функцій сім'ї.

Проблеми в уже сформованих сім'ях і спроби їх вирішення досліджували такі вчені як Ю. Альошина, С. Клапішевська, М. Корольчук, В. Кравець, О. Піддубна та інші. В українській психології цього напрямку вивчались: вплив батьківської сім'ї на життєдіяльність молодого подружжя (Л. Маценко); особливості протікання сімейної кризи у молодих сім'ях (Р. Федоренко); динаміка особистісних рис у молодого подружжя (Л. Сердюк); умови подолання конфліктів у молодій сім'ї (Л. Омельченко); психопрофілактика міжособистісних конфліктів у сім'ях військовослужбовців (Є. Потапчук); образ «Я» як регулятор подружніх взаємин (Н. Давидюк); психологічні особливості сімейних стосунків сексуально дезадаптованих пар (І. Леванова); вплив рівня домагань подружжя на сімейні стосунки (О. Язвінська) та ін.

Шлюбно-сімейні відносини в суспільстві є найважливішою сферою існування як окремого індивіда, так і всієї держави. Зокрема, проблема конфліктності в сім'ях посідає не менш значуще місце щодо питання попередження, подолання як міжособистісних так і внутрішньоособистісних конфліктів. В будь-якому конфлітці партнери відчують змішані почуття (з однієї сторони, злість, ненависть, з іншої – приглушені доброзичливі почуття, породжені досвідом попереднього спілкування).

Дослідження сімейних конфліктів, способів їх вирішення, вивчення і порівняння чоловічих та жіночих поглядів на їх подолання є дуже актуальним у сьогоdnішньому суспільстві, де процент одружень у віці 18-35 років майже дорівнює процентіві розлучень.

Тим не менш, співвідношення розлучень до шлюбів не дає повного уявлення. В деяких випадках виникають розбрат і дисгармонія, в яких зазвичай залучаються всі, хто живе під одним дахом, як батьки, так і діти. В інших випадках, незважаючи на те, що зовні все здається спокійно, всередині «гниють рани гіркоти», а більшість психічних і емоційних проблем зазвичай призводять до напруги і дисгармонії в родині, головним чином у шлюбних взаєминах.

Таким чином, прогресуюче погіршення психічного та емоційного здоров'я є одним з багатьох симптомів сучасного суспільства, що свідчить про найбільш важливі соціально-психологічні проблеми наших днів – руйнування шлюбу і сім'ї.

Питання про зміцнення шлюбу та поліпшення шлюбної структури населення набуває державного значення у зв'язку з проблемою народжуваності. Вирішення таких проблем немислиме без вивчення механізмів внутрішньо-сімейних відносин. Психологічний клімат сім'ї не є чимось незмінним, даним раз і назавжди. Його створюють члени кожної родини і від їхніх зусиль залежить, яким він буде, сприятливим чи несприятливим. Вихідною основою сприятливого клімату сім'ї є подружні стосунки. На державному рівні слід активно підняти питання «цивільних шлюбів», провести боротьбу з ідеєю, що шлюб був «помилкою» з самого початку, і що він більше не доречний в наших сучасних «передових» умовах соціального процесу. Спільне життя вимагає від подружжя вирішення конфлікту – готовності до видалення егоїзму в шлюбі, вміння рахуватися з потребами партнера, поступатися один одному, розвивати в собі такі якості,

як взаємна повага, довіра, взаєморозуміння, а подібні, незаконні стосунки, лише допомагають втекти від конфлікту, але не з метою його розв'язання.

Водночас, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури не виявив спеціальних досліджень психологічних чинників виникнення конфліктів у молодій сім'ї, а також засобів їх профілактики.

Таким чином, соціальна значущість проблеми конфліктів у молодій сім'ї та її недостатнє вивчення у психолого-педагогічній науці і обумовили вибір теми дослідження: «Психологічні особливості попередження і подолання конфліктів у молодій сім'ї».

Об'єкт дослідження – чинники конфліктності подружжя.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники конфліктності в молодій сім'ї.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити соціально-психологічні чинники прояву конфліктності в сімейних парах.

Для реалізації зазначеної мети постало необхідним вирішити наступні **завдання**:

1. Проаналізувати підходи до конфліктності в сім'ї на етапах її становлення.
2. Емпірично вивчити соціально-психологічні чинники конфліктності в молодих сім'ях.
3. Розробити тренінгову програму щодо запобігання та способів подолання сімейних конфліктів молодого подружжя.

Методологічною основою дослідження є: загальнопсихологічна концепція діяльності (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Б. Ломов, С. Максименко, Н. Чепелева); принципи єдності свідомості та діяльності, активності суб'єкта у процесі діяльності і спілкування (Б. Анан'єв, В. Андрієвська, В. Клименко, В. Моляко, С. Рубінштейн; О. Саннікова, В. Шатенко); підходи до вікових особливостей особистісного становлення (Ж. Вірна, І. Данилюк та ін.).

Вирішення завдань дослідження здійснювалося за допомогою комплексу теоретичних і емпіричних **методів** і підтверджено результатами проведеного експерименту. Основними теоретичними методами стали: теоретичний аналіз наукових доробок з проблеми психологічних і соціальних чинників конфліктної молоді сім'ї, порівняльний аналіз, узагальнення тощо. З емпіричних методів активно застосовувалися: бесіда, анкетування, констатувальний експеримент, комплексне тестування із застосуванням тестових методик «Стиль поведінки в конфліктній ситуації», тесту «Чи конфліктна ви особистість?» тесту «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях».

В дослідженні взяли участь 80 членів подружжя, – це 40 сімейних пар різного віку. Серед них 20 сімейних пар – молоде подружжя, середній вік якого складає 24 роки (відповідно до періодизації Дж. Бромлея стадія ранньої дорослості); 8 пар – подружжя на стадії середньої дорослості, середній вік якого складає 33 роки; 8 пар пізньої дорослості, середній вік якого складає 42 роки; 4 пари – подружжя передпенсійного віку, середній вік якого складає 55 років. Ці особи є мешканцями м. Запоріжжя.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати емпіричної частини дослідження дають можливість практичним психологам у їх консультативній роботі мати більш чітке розуміння про чинники конфліктності та способів для їх попередження та подолання у молодих сімейних парах в період первинної адаптації молодого подружжя.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 110 сторінок. Основний текст викладено на 84 сторінках. Список використаних джерел нараховує 84 найменування.

ВИСНОВКИ

Актуальність даної теми полягає у важливості вивчення сімейних конфліктів, з метою їх запобігання в період наявної соціально-економічної кризи у сучасному українському суспільстві. На різних етапах шлюбу існують «власні» проблеми, які повинні враховуватися під час розробки програм для допомоги молодим сім'ям.

У теоретичній частині вивчено психологічні особливості сім'ї як малої соціальної групи, та досліджено особливості міжособистісних конфліктів подружжя.

В емпіричній частині нашого дослідження особливості конфліктності подружжя стали підґрунтям для виявлення соціально-психологічних чинників їх конфліктності, які були емпірично вивчені завдяки анкеті «Чи конфліктна ви особистість?», методиці Томаса «Стилі конфліктної поведінки» та методиці «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях». За даними методиками було досліджено сім'ї на різних стадіях подружнього життя відповідно до періодизації Дж. Бромлея, а саме, подружжя молодого віку, подружжя стадії середньої дорослості, подружжя пізньої дорослості та передпенсійного віку.

У ході дослідження чинників конфліктності молодого подружжя в сімейних конфліктах виконано наступні завдання:

1. Проаналізовано підходи до конфліктності в сім'ї на стадіях її становлення.
2. Емпірично вивчено соціально-психологічні чинники конфліктності в молодих сім'ях.
3. Розроблено тренінгову програму щодо запобігання та способів подолання сімейних конфліктів молодого подружжя

Були зроблені наступні висновки:

1. Існують відмінності в стилях поведінки в сімейних конфліктах між чоловіками і жінками: у чоловіків більше виражений стиль суперництва, менше пристосування, ніж у жінок.

2. Існують відмінності між стилем поведінки подружжя в конфліктних ситуаціях на різних етапах подружнього життя.

3. Існує залежність між стилем поведінки в конфліктних ситуаціях та характером взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях: у процесі виховання дітей частіше використовуються такі стилі як пристосування і компроміс; при конфліктних ситуаціях, пов'язаних із самоствердженням, проявом незалежності найменше використовується співробітництво.

Отже, відповідно до проведеного дослідження, всі молоді подружжя зіштовхуються з конфліктними ситуаціями.

Результати проведених нами методик та анкетування дали можливість вказати на проблеми у шлюбному житті молодого подружжя.

Застосування анкети «Чи конфліктна ви особистість?» показало, що більшість досліджуваних осіб є конфліктними особистостями та культурний рівень конфліктності у всіх більший від середнього.

Дослідивши за методикою Томаса стилі конфліктної поведінки подружжя, бачимо, що суперництво найвиразніше на стадії середньої дорослості, менш виразне у молодого подружжя (на стадії ранньої дорослості) і найменшої виразності набуває на стадії пізньої дорослості та стадії передпенсійного віку. Співробітництво має стрибкоподібний характер: більш виражено на стадії ранньої дорослості, а на всіх інших стадіях набуває стійкого змісту. Компроміс виявлено однаковим на всіх стадіях крім стосовно подружжя на стадії передпенсійного віку, на цьому етапі він набуває мінімальної виразності. Уникнення максимальне у подружжя на стадії пізньої дорослості і набуває мінімального значення на стадії передпенсійного віку. Стиль пристосування приблизно однаково виражено на всіх стадіях, а у молодого подружжя набирає максимального значення.

Дані дослідження можна застосувати практично, тобто для з'ясування причин конфліктів у сім'ї та їх врегулювання.

В дослідженні гіпотезу підтверджено.

Конфліктність у молодій сім'ї зумовлена такими соціально-психологічними чинниками як їх вік, надання ними переваги стилям суперництва та уникнення в конфліктних ситуаціях, а також непередготовленість до вступу в шлюб і створення сім'ї.

Було виявлено чинники прояву конфліктності в молодих сім'ях, а саме:

- поведінка чоловіка (дружини), ставлення дружини (чоловіка);
- грубість чоловіка (дружини), конфліктність;
- небажання чоловіка (дружини) допомагати у домашніх справах;
- непередготовленість до побутових справ;
- недостатня увага до дружини (чоловіка);
- нереалізовані очікування й невдоволені потреби, пов'язані із сімейним життям;
- різні погляди на подружнє життя.

В дослідженні виявлено наступні проблеми в молодих сім'ях: недостатнє розуміння, незадоволеність шлюбом, конфліктність подружжя, небажання розкриватися (бути щирим) перед чоловіком (дружиною) і часто незадоволена потреба у теплих стосунках, любові.

З метою формування у молоді навичок конструктивного розв'язання міжособистісних конфліктів у подружніх взаєминах ми розробили тренінгову програму на тему: «Конструктивне вирішення конфліктів у сімейних взаємостосунках». Вона спрямована на гармонізацію когнітивної, афективної і поведінкової підструктур особистості. Чітка структура та уніфікована етапність розгортання теми кожного заняття сприяє оптимальній організації роботи молоді, підвищенню її активності, готовності приймати і виконувати запропоновані завдання. У процесі реалізації тренінгової програми застосовуються такі основні методи: групова дискусія, рольові ігри

психогімнастичні вправи, арт-терапія. Психологічний зміст тренінгових занять, цікаві і різноманітні форми роботи, багатий методичний інструментарій викликають у молоді інтерес і бажання їх відвідувати.

Варто зазначити, що з метою попередження виникнення сімейних конфліктів психологи-консультанти часто використовують рекомендації, які мають психологічну основу. З огляду на це, нами були розроблені рекомендації, спрямовані на оптимізацію подружніх взаємин у молодій сім'ї, які включають основні вимоги до подружнього спілкування і конструктивного вирішення конфліктів.

Також було надано рекомендації з перетворення деструктивних конфліктів у молодій сім'ї в продуктивні.

По закінченню нашого дослідження чимало досліджуваних сприйняли дослідження досить серйозно, замислилися над результатами, що показує їх стійке прагнення змінити свій шлюб у кращий бік.

Відповідно до зроблених висновків мета дослідження досягнуто.